
CANADESE GANZEN
(BRANTA CANADENSIS):
EEN INVASIE IN NEDERLAND
IN 1978/79

Sjoerd Dirksen

INLEIDING

Gewoonlijk overwinteren niet meer dan enkele tot enkele tientallen canadese ganzen in ons land. Daarnaast broeden er ook enkele paren, meest uit gevangenschap ontsnapt, in Nederland. In de loop van de uitzonderlijk strenge winter 1978/79 bleken vanaf januari op vele plaatsen canadese ganzen waargenomen te zijn. Het leek zinvol deze invasie te rekonstrueren en te beschrijven, vooral omdat het belangrijk is de reactie van vogels op dergelijke extreme omstandigheden vast te leggen. Ook bestond de mogelijkheid dat canadese ganzen achter zouden blijven en zich als broedvogel zouden vestigen. Zoals Lebret (1977) duidelijk gemaakt heeft, zijn canadese ganzen potentiële concurrenten van de grauwe gans (*Anser anser*) in het broedbiotoop. Vestiging is daarom ongewenst en zou zeker gesignaleerd moeten worden.

VERSPREIDING EN STATUS IN NOORD- EN WEST-EUROPA

De canadese gans is in Europa geen inheemse soort. Op een aantal plaatsen is de soort vanuit N-Amerika geïntroduceerd. In Groot-Britannië gebeurde dat al in de 17e eeuw, in enkele Scandinavische landen in de afgelopen 50 jaar. Een kort overzicht van de huidige situatie volgt hieronder.

De Britse populatie is de laatste jaren sterk gegroeid. In 1953 waren er 2200-4000, in 1967 en in 1968 telde men 10.500 ex., terwijl bij een telling in 1976 dit aantal gegroeid bleek tot 19.500 (Ogilvie, 1978). Deze vogels zijn standvogel met als uitzondering trek van vogels uit Yorkshire, die in Schotland ruien.

De tweede grotere Europese populatie is de Zweedse. Uitgezet in 1929, broedde de canadese gans er in 1933 voor de eerste maal (Bauer, 1968 en Cramp, 1977). Sindsdien is de vogel op nog een aantal plaatsen uitgezet en zijn de aantallen in de verschillende broedgebieden sterk toegenomen. In 1966 ging het om ± 4.000 en in 1971 om bijna 9000

vogels (1609 paren; Ahlbom e.a. 1973). In 1975 schatte men het aantal op 15.000 (Ogilvie, 1978). De Zweedse broedvogels trekken 's winters vanuit de broedgebieden naar het zuiden. De trek begint in november en na begin december zijn de vogels uit Noord- en Midden-Zweden verdwenen. In zachte winters overwinteren er 3500 ex. in Zuid-Zweden (Ogilvie, 1978) de overige vogels gaan naar Oost- en West-Duitsland en ook naar Denemarken en Nederland. Op dit punt is de literatuur tegenstrijdig: Bauer (1968) noemt Denemarken wel als overwinteringsgebied, Cramp (1977) en Ogilvie (1978) niet. Daarnaast noemen zowel Bauer als Cramp Nederland in één adem met de twee Duitslanden alsof ook Nederland 's winters gewoonlijk een aanzienlijk aantal canadese ganzen herbergt. Dit lijkt, gezien het geringe aantal waarnemingen uit "normale" winters (bijvoorbeeld Ganzen-

werkgroep Nederland, 1979) niet juist. De Noorse populatie (uitgezet in 1936 en 1958) is klein, maar schijnt zich uit te breiden (Cramp, 1977). In Finland is de canadese gans geïntroduceerd in 1964 en broedt jaarlijks sinds 1966. De populatie telt nu enkele 100-en vogels. Deze overwinteren waarschijnlijk in Duitsland (Ogilvie, 1978). Voorts broedt de canadese gans ook in Denemarken (Bauer, 1968) in klein aantal.

DE INVASIE

Aantallen: verloop en schatting maximum
Het verloop van de invasie is samengevat in tabel 1. Deze tabel is gebaseerd op 3 à 400 waarnemingen. Per provincie of deel daarvan is het minimum waargenomen aantal per periode van 2 weken opgenomen. Hierbij is geprobeerd dubbeltellingen als gevolg van verplaat-

Tabel 1: Minima per 2-wekelijkse perioden voor canadese ganzen in de winter 1978/79 in Nederland.

Voor de 2e helft van februari zijn tussen haakjes ook de aantallen opgenomen, waarvan het niet zeker is of het al dan niet dubbeltellingen betreft.

	21/12	4/1	18/1	1/2	15/2	1/3	15/3	29/3	12/4
	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	3/1	17/1	31/1	14/2	28/2	14/3	28/3	11/4	25/4
Groningen	-	6	51	45	82 (16)	55	34	2	-
Drenthe	-	7	2	5	22 (6)	39	3	3	-
Friesland	-	-	1	14	48 (15)	86	125	1	-
IJssel	-	5	-	22	187 (10)	57	35	7	1
N.O.P.+Mastenbroek	-	1	24	13	26	85	24	6	-
Twente +									
Achterhoek	-	-	10	4	26 (1)	35	5	-	1
Zuid. IJss. Polders	-	7	9	15	5	3	-	-	-
Gelderland (-riv.)	-	1	4	20	28 (5)	49	41	-	-
Utrecht (-riv.)	-	-	1	1	3	12	10	-	-
Rijn-Lek	16	33	41	51	46 (6)	24	37	-	2
Waal	-	1	4	4	4	-	1	-	2
Maas	-	1	1	13	42 (5)	31	31	-	-
Noord-Holland	-	-	16	9	36 (4)	37	16	-	1
Zuid-Holland (-riv.)	-	1	8	42	50 (32)	17	37	-	-
Zeeland	-	-	46	58	7	2	1	1	-
Noord-Brabant	-	-	-	16	-	-	-	-	-
TOTAAL	16	63	218	332	612(100)	532	400	20	7

singen uit te sluiten: twijfelgevallen zijn weggelaten.

Van belang is een indruk over de volledigheid van de gegevens. Via verschillende ingangen (oproep, RIN, SOVON, plaatselijke werkgroepen etc.) zijn uit het hele land positieve zowel als negatieve meldingen ontvangen.

Vele waarnemingen werden meer dan éénmaal ingezonden. Van de gedane waarnemingen lijkt aldus een erg groot deel ingezonden en verwerkt te zijn.

Ernstige vertekening zou ook hebben kunnen ontstaan als veel vogels over het hoofd gezien waren. Gezien het formaat en het overzichtelijke voorkeursbiotoop van de canadese gans, zowel als het in de strenge winter regelmatig door vogelaars bezoeken van het schaarse open water is dat niet aannemelijk.

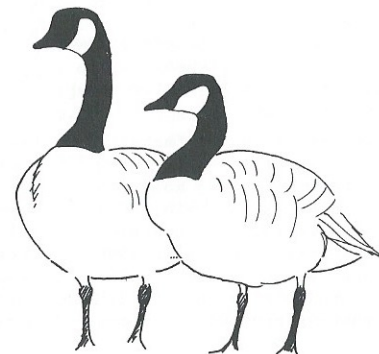
De eerste canadese ganzen uit de winter 1978/79 werden in december gezien (16 ex, vanaf 23 december, Bijland-Lobith)*. Op 29 december viel de kou echt in. Dit ging gepaard met sneeuw en een harde, koude NO-wind. Vele watervogels namen de wijk of trokken vanuit andere streken over Nederland. Voor de canadese ganzen waren deze weersomstandigheden nog geen reden naar Nederland af te zakken: in de eerste week van januari werden op slechts drie plaatsen (Peize-Dr., Wijk

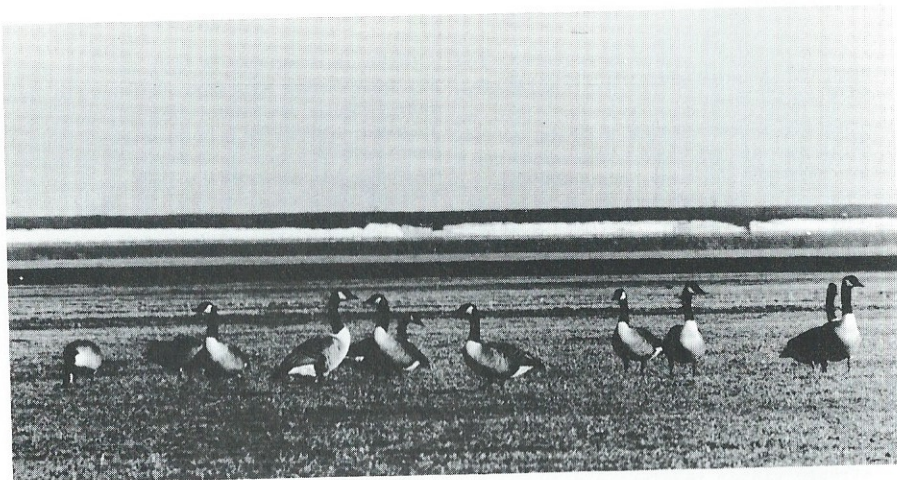
bij Duurstede, Bijland) canadese ganzen waargenomen. Pas later, in de loop van januari, bereikten meer canadese ganzen ons land. Vooral in Groningen, in de omgeving van het Zwarte Meer (N.O.P./Mastenbroek) en langs de Rijn-Lek werden hogere aantallen gezien. In die tweede helft van januari waren de aantallen voor Nederlandse begrippen al erg hoog (minimaal 176 ex.). Gewoonlijk worden 's winters maximaal enige tientallen exemplaren gesignaleerd.

Kennelijk in samenhang met de aanhoudende koude in Nederland en noordelijker, respectievelijk oostelijker gelegen gebieden bleef het aantal in de eerste twee weken van februari konstant stijgen. De vogels hebben geleidelijk de normale overwinteringsgebieden verlaten. Er was dus geen sprake van vorstvlucht (doorkomst van veel vogels in korte tijd).

Sterker gekoncentreerd was de aankomst van enkele honderden vogels in de tweede helft van februari. De meeste arriveerden kort na de sneeuwstormen van half februari. In korte tijd liep het aantal aanwezige canadese ganzen op tot minimaal 612 en maximaal 712. In deze periode bleven de vogels meest langere tijd op dezelfde plaats, wat de schatting betrouwbaarder maakt. Dit

*) Van enkele eerdere waarnemingen is het twijfelachtig of het wilde vogels betrof.

-Canadaganzes bij Enkhuizen, 4 maart 1979-

aantal van rond 650 maakt ongeveer $4\frac{1}{2}\%$ uit van de Zweedse populatie.

Begin maart viel de dooi in, en kwam de terugtrek, zij het aarzelend op gang. De aantallen daalden eerst langzaam (zie tabel 1) en er trad een verschuiving op naar noordelijker gelegen delen van het land. Hier verbleef tot in de derde week van maart een aantal van rond de 400 canadese ganzen, die toen in betrekkelijk korte tijd allemaal weggetrokken zijn. In de vierde week van maart werden namelijk slechts 40 canadese ganzen waargenomen. Cramp (1977) noemt voor de terugtrek: "maart, tot in april". Dit geldt voor de normale, dichterbij de broedplaatsen gelegen overwinteringsgebieden, zodat de vogels uit verder gelegen streken eerder zullen vertrekken.

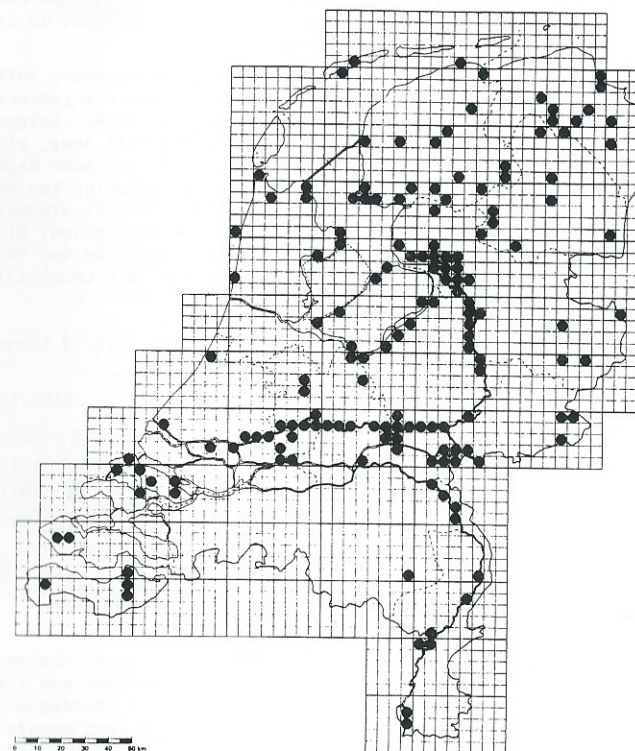
Wat aantallen betreft nog de schatting die Van den Berg e.a. (1979) in Dutch Birding gegeven hebben. Zij komen aan de hand van minder dan een vierde van de waarnemingen waarover nu beschikt wordt tot een totaal van liefst 1000 canadese ganzen in Nederland in 1978/79. De wijze van optellen blijkt dit te verklaren: waarnemingen uit vier maan-

den worden zonder meer bij elkaar gevoegd. Deze schatting is ongetwijfeld veel te hoog.

VERSPREIDING EN BIOTOOPKEUS

De verspreiding van de canadese ganzen over Nederland is weergegeven in figuur 1. Uit de periode december-april werden alle waarnemingen verwerkt volgens het SOVON-Atlasblokkensysteem en in één kaart gekombineerd. (De afzonderlijke maandkaartjes waren niet zodanig verschillend dat het zinvol was ze hier op te nemen). De kaart bevestigt de indruk die tabel 1 geeft, dat vooral de noordelijke provincies en de uiterwaarden en zand/grindgaten langs de grote rivieren veel gebruikt zijn. Bepalende faktor lijkt open water geweest te zijn: buiten het rivierengebied werd ook vaak open water opgezocht. Dit waren veelal wakken of beken (Twente/Achterhoek). Kennelijk waren dit plaatsen waar grazend, grondelend of bijgevoerd, redelijk aan voedsel te komen was. Buiten deze gebieden was dat soms erg moeilijk. Illustratief is een waarneming bij Groningen van canadese ganzen, grazend op

Figuur 1: Verspreiding canadese gans in de periode december 1978 t/m april 1979.

een kaalgestoven weilandje onder een hoogspanningsleiding en tussen drie grote wegen en een dorp. Elders werden o.a. oude koolplanten en blad-rammanas gegeten.

Langs de IJssel zaten tweemaal zoveel canadese ganzen als langs de Rijn/Lek, Waal en Maas tesamen. Dit verschil (zie tabel 1) trad pas op in de tweede helft van februari, toen de vogels voor het vreselijk slechte weer in Noord-Nederland en Noord-Duitsland vluchtten. Wellicht betreft het vogels die vanuit Duitsland vliegend de IJssel als eerste openwater ontmoetten en daar bleven. Nadat de dooi inviel, verbleven vrijwel

alle canadese ganzen op grasland. Met name de polder Mastenbroek e.o., Zuid-Friesland en (in mindere mate) de uiterwaarden herbergden de meeste ganzen. Uit de waarnemingen blijkt dat de vogels vrijwel steeds grazend zijn aangetroffen. Kennelijk is deze periode in maart (2-3 weken) gebruikt om een zekere vetvoorraad op te bouwen voor de terugtrek en de broedtijd, als compensatie voor de slechte maanden januari en februari.

HERKOMST

Het vermoeden dat de invasie van canadese ganzen betrekking zou hebben op Zweedse broedvogels kan worden bevestigd

aan de hand van ringgegevens, verstrekt door het Vogeltrekstation. In totaal zeven in Zweden geringde canadese ganzen zijn in februari 1979 waargenomen (kleurringen!) respectievelijk gevonden, alle in Noord-Nederland. Deze vogels zijn in Midden-Zweden geringd (zie figuur 2) tussen eind juni en eind juli van de verschillende jaren. Behalve de oudste vogel zijn al deze vogels als nestjong geringd.

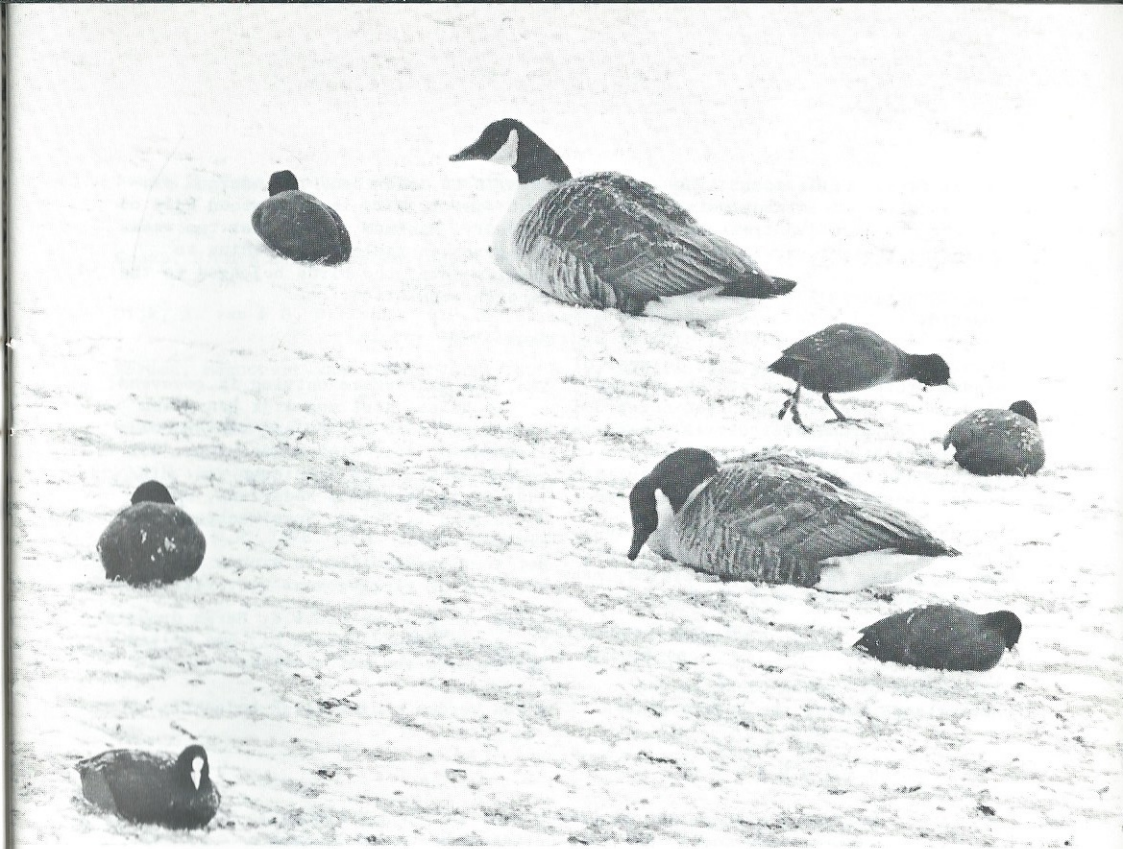
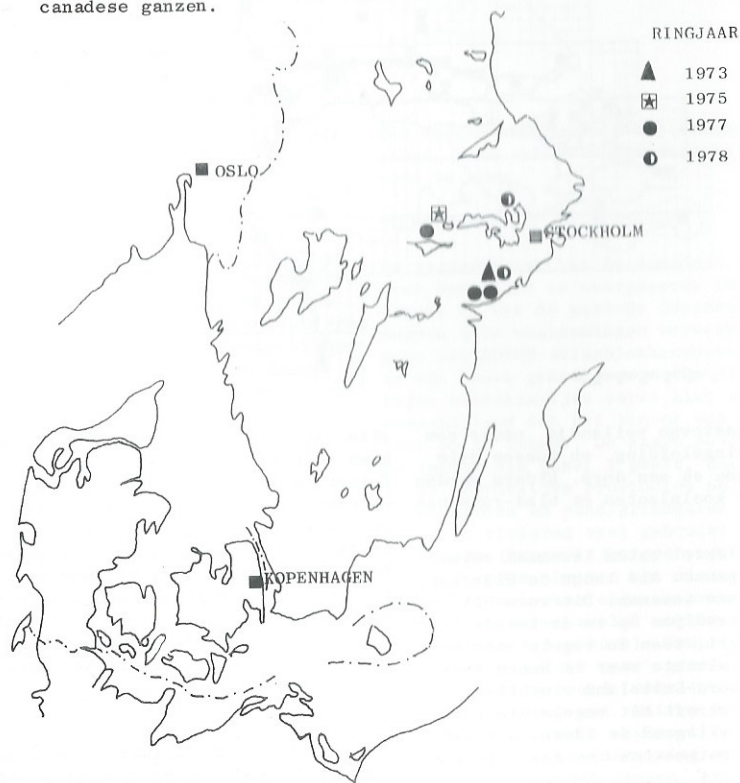
VERGELIJKING MET ANDERE WATERVOGELS

Het lijkt van belang de invasie van de canadese gans te bekijken als onderdeel

van de grootscheepse verplaatsingen die er onder de watervogels optraden. Ik zal dat hier niet uitgebreid doen, maar proberen in het kort de lijn te schetsen.

Direkt toen op 29 december 1978 de kou inviel, kwam een massale ganzentrek op gang (Van Eerden, 1979). Kolganzen trokken in korte tijd door, rietganzen werden verspreid over meer dagen gezien. Afgaande op de vliegrichting leken de kolganzen uit de D.D.R. afkomstig, de rietganzen uit Zuid-Zweden. Hierop sluiten de waarnemingen van Van den Bergh (1979) aan, die beschrijft hoe

Figuur 2: Ringjaar en ringplaats van zeven in Nederland in 1978/79 teruggemelde canadese ganzen.

taigarietganzen (*Anser f. fabalis*) pas in februari hun maximum bereikten in het rivierengebied. Zowel bij de kol als de rietgans gaat het om grote aantallen vogels, die een aanzienlijk deel van de betreffende populatie uitmaken en zuidelijker overwinteringsgebieden opzochten dan normaal. De verschillen liggen in het tijdstip waarop dit gebeurt: de taigarietgans overwintert normaal noordelijker, is "harder" en hield het langer uit.

Ook van knobbelzwanen uit het Oostzeegebied is het één en ander bekend (van Dijk & Dirksen, 1979). In de stad Groningen verbleef een totaal aantal van rond de 120 knobbelzwanen, waarvan de geringde exemplaren voor het grootste deel uit Denemarken afkomstig bleken, waar ze tijdens de rui geringd waren. Deze knobbelzwanen arriveerden in de tweede helft van januari en be-

gin februari. Het aantal van 120 is slechts een fractie van de totale populatie rond de Oostzee, die geschat wordt op + 100.000 vogels (Atkinson-Willes, 1979) en die deels trekvogel (Zweedse broedvogels bijvoorbeeld) en deels standvogel (Deense broedvogels) is.

Tenslotte de canadese gans. Deze broedt in Zweden en trekt evenals de Zweedse knobbelzwanen slechts over een korte afstand. Van de populatie kwam slechts een klein deel tot Nederland, de rest hield het uit tussen ons land en Zweden. Ook deze noordelijke standvogel kwam pas in grotere getale zuidwaarts na verloop van enkele weken winterweer.

Bovenstaande overziend, lijken me twee factoren van belang te zijn om de reactie van de verschillende vogels te begrijpen. Allereerst waar de vogels zich 's winters normaal gesproken ophouden,

en ten tweede of de soort trek- of standvogel is. De standvogels lijken 'harder' te zijn dan trekvogels die in hetzelfde gebied overwinteren.

BROEDGEVALLEN 1979 IN RELATIE TOT DE INVASIE

De vrees dat canadese ganzen in meer of minder grote aantallen zouden achterblijven en gaan broeden bleek ongegrond. Slechts één broedgeval uit 1979 betreft mogelijk achterblijvers: een paartje dat broedde in een boomwal bij Leutingerwolde, tussen Roden en het Leekstermeer.

Het door Lebret (1977) gesignaleerde probleem van de potentiële concurrentie met de grauwe gans blijft overeind, maar is door de invasie niet vergroot.

SUMMARY

The influx of Canada Geese in the Netherlands during the severe winter

1978/79 is described. The maximum present was 612-712, in the second half of february. Minimum numbers per two weeks are given in table 1. According to ringing data, the birds belonged to the Swedish population.

DANK

Van vele waarnemers ontving ik gegevens. Het is helaas niet mogelijk hen allen te noemen, doch het belang van hun bijdrage wordt daar niet minder door. Ook de gegevens uit de archieven van: RIN/IWRB Ganzenwerkgroep Nederland, SOVON en de Bond v. Friese Vogelwachten waren erg nuttig.

Het Vogeltrekstation te Arnhem was zo vriendelijk ringgegevens te verstrekken. Klaas van Dijk en Leo v.d. Bergh droegen in verschillende stadia bij aan de tot standkoming van het uiteindelijke artikel.

Allen worden nadrukkelijk bedankt!

N A S C H R I F T:

Ook in de winter 1979/80 werden weer her en der canadese ganzen waargenomen. Uit West-Duitsland kwamen berichten van aantallen bijna gelijk aan die uit 1978/79. Mogelijk gaat zich bij de canadese gans hetzelfde afspelen als bij de 'fabalis'-rietgans na strenge winters, namelijk het ook in minder strenge winters ná zo'n strenge winter relatief zuidelijk overwinteren.

Deze ontwikkeling zal verder gevolgd worden, en waarnemers worden daarom vriendelijk verzocht hun waarnemingen van canadese ganzen uit 1979/80 op te sturen aan Sjoerd Dirksen, van Heemskerckstraat 16A, 9726 GK Groningen.

LITERATUUR

- Ahlbom, B. e.a. 1973. Geciteerd in Cramp (1977): Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. Vol.1.Oxford.
- Atkinson Willes, G.L. 1979. Vogelaars in 57 landen telden hun watervogels. De Lepelaar 65: 24-27.
- Bauer, K.M. & U.N. Glutz von Blotzheim. 1968. Die Vögel Mitteleuropas. Band I. Frankfurt.
- Berg, Arnaud B. van den, e.a. 1979. Zeldzame ganzen in Nederland in de winter van 1978/79. Dutch Birding 1: 34-41.

Bergh, L.M.J. van den. 1979. Over het voorkomen van Taigarietganzen (*Anser fabalis fabalis*) in het stroomgebied van de grote rivieren in de winter 1978/79. Vogeljaar 27: 118-123.

Cramp, S. & K.E.L. Simmons (eds.) 1977. Handbook of the Birds of the Western Palearctic. Vol. I. Oxford.

Dijk, K. van & S. Dirksen. 1979. Watervogels in de stad Groningen in de strenge winter 1978/79. Aythya 18 (2): 17-28.

Eerden, Mennobart van. 1979. Vorstvlucht bij kol- en rietganzen; winter 1978/79. De Grauwe Gors 7 (1): 13-15.

Ganzenwerkgroep Nederland. 1979. Resultaten van de ganzentellingen in Nederland in het winterhalfjaar 1977/78. Watervogels 4: 73-91.

Lebret, T. 1977. Canadaganzen als wezensvreemde concurrenten in ons oecostysteem. Watervogels 2: 22-24.

Ogilvie, M.A. 1978. Wild Geese. Berkhamsted.

Adres: van Heemskerckstraat 16A,
9726 GK Groningen.

Redactie adressen:

- Centraal correspondentie-adres: Kalmanstraat 21, 1817 HV Alkmaar.
- Bart Ebbinge, Dijkstraat 11, 3961 AA Wijk bij Duurstede.
- Mennobart van Eerden, Zandbank 182, 8224 ZN Lelystad
- Anton van Haperen, Veersesingel 194, 4332 TG Middelburg
- Eckhart Kuyken, Lindeveld 6, 8030 Beernem, België
- Frieda van Noordwijk, Veersesingel 194, 4332 TG Middelburg
- Jules Philippona, Noordermeent 29, 8317 AA Kraggenburg
- Jan v.d. Straaten, Hagelkruisplein 3, 5038 ME Tilburg
- Dirk Tanger, Binneweg 18A, 2101 JK Heemstede
- Reinder v.d. Wal, Reinier Claezenstraat 1 II, 1056 WC Amsterdam
- Piet Zomerdijk, Kalmanstraat 21, 1817 HV Alkmaar
- Leo Zwarts, Achterwei 23, 9131 LA Ee (Fr.)